

Gordan Jandroković,
ministar vanjskih poslova
i europskih integracija Republike Hrvatske

HRVATSKA – GLOBALNI IZAZOVI VANJSKE POLITIKE*

Sažetak

Autor izlaže o temeljnim odrednicama vanjske politike Republike Hrvatske u doba globalizacije. Posebnu pažnju posvetio je članstvu Republike Hrvatske u Europskoj uniji i NATO-u, predvodničkoj ulozi Hrvatske u Jugoistočnoj Europi i članstvu Hrvatske u Vijeću sigurnosti UN-a, prilagodbi Hrvatske izazovima globalizacije, jačanju odnosa s velikim državama svijeta i promociji gospodarskih interesa Hrvatske u svijetu.

Ključne riječi: Hrvatska, vanjska politika, euroatlantske integracije, Jugoistočna Europa, globalizacija.

UVOD

Uvaženi akademici,
ekscelencije,
poštovane dame i gospodo,

dopustite mi da se na početku zahvalim akademiku Rudolfu na pozivu da pred članovima HAZU-a i njihovim gostima govorim o izazovima hrvatske vanjske politike.

Velika mi je čast o tome govoriti u *Preporodnoj dvorani*, gdje su se zbila važna povijesna događanja za naš narod i našu zemlju.

Upravo je ovdje 25. ožujka 1848. Josip Jelačić imenovan hrvatskim banom, upravo su ovdje hrvatski intelektualci iznijeli *Narodna zahtijevanja* kojima su se založili za neovisnost i ujedinjenje svih hrvatskih zemalja, za očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta i što boljeg pozicioniranja Hrvatske u 19. stoljeću. I upravo je ovdje 1866. osnovana Akademija znanosti i umjetnosti.

Mjesto dakle nosi veliku simboliku, a moje zadovoljstvo što ću govoriti o novim izazovima s kojima se naša zemlja i društvo susreću danas tim je veće

* Sadržaj članka autor je izložio pred Znanstvenim vijećem za ljudska prava i mir Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 11. studenoga 2008.

što na samom početku mogu konstatirati da međunarodni položaj Hrvatske nikada nije bio bolji, a njezin međunarodni ugled veći nego danas.

ČETIRI TEMELJNE ODREDNICE VANJSKE POLITIKE RH

Koji su argumenti za takvu tvrdnju?

Argumenti leže u realizaciji ciljeva povezanih s četiri temeljne odrednice hrvatske vanjske politike i u prepoznavanju naših napora da te ciljeve ostvarimo od strane međunarodne zajednice.

Temeljne odrednice naše vanjske politike su ostvarenje članstva u Europskoj uniji, članstva u NATO-u, predvodnička uloga Hrvatske u Jugoistočnoj Europi i naše djelovanje u VS-u UN-a.

Uspješna realizacija ciljeva povezanih s četiri temeljne odrednice čine „nukleus“ naše vanjske politike.

No, usto, naše su vanjskopolitičke aktivnosti usmjerene na razvoj naših odnosa s velikim zemljama – SAD-om, Rusijom, Kinom, Indijom – te na sudjelovanje u radu multilateralnih foruma i inicijativa koje se bave rješavanjem aktualnih svjetskih pitanja.

Punopravno članstvo u NATO-u očekujemo ostvariti već početkom travnja iduće godine na svečanosti obilježavanja 60. obljetnice osnutka NATO-a u Strasbourgu i Kehl. Ratifikacija Protokola o pristupanju teče prema planu i dosad je uspješno provedena u 8 članica NATO-a (Mađarskoj, Litvi, SAD-u, Latviji, Poljskoj, Rumunjskoj, Bugarskoj i Slovačkoj). Očekujemo da će se u ostalim članicama NATO-a postupak ratifikacije provesti do veljače 2009.

Sve smo bliže i punopravnom članstvu u EU.

Upravo je objavljeno najnovije Izvješće EK o napretku RH, koje je najpozitivnije dosada! A definiran je i okvirni vremenski raspored za dovršetak naših pristupnih pregovora s EU do kraja 2009. godine. Pregovore o članstvu u EU namjeravamo dovršiti u tom vremenskom okviru, a to znači da u razdoblju koje je pred nama nastavljamo s odlučnom reformskom politikom, promjenama unutar hrvatskoga društva, ali i promjenama nas samih.

Uz uspjeh na putu integracije u EU i NATO, Hrvatskoj je, zahvaljujući njezinu aktivnom političkom, gospodarskom i sigurnosnom angažmanu u Jugoistočnoj Europi, priznata uloga predvodnika.

Velikim uspjehom našeg dosadašnjeg vanjskopolitičkog djelovanja zasigurno možemo označiti i naše članstvo u VS-u UN-a. U tom tijelu UN-a sada već imamo godinu dana iskustva kao nestalna članica. Pitanja kojima se bavimo u VS-u UN-a odnose se na rješavanje aktualnih kriza i svih ostalih pitanja svjetske sigurnosti.

Dokaz je to da je Hrvatska iz pozicije objekta svjetske politike napravila velik iskorak i dovela se u poziciju zemlje koja suodlučuje o najvažnijim temama svjetske politike.

Članstvo u VS-u UN-a pomoglo nam je, zajedno sa sudjelovanjem u brojnim mirovnim misijama UN-a (13 misija na četiri kontinenta), NATO-a (Afganistan) i Europske unije (Kosovo i Čad) diljem svijeta, da bolje sagledamo globalne političke prilike te ukazalo na potrebu da svoju vanjsku politiku, osim u europskima, moramo u sve većoj mjeri promišljati i u globalnim okvirima.

GLOBALIZACIJA

Dame i gospodo,

od stjecanja neovisnosti pa do danas Hrvatska je u svom vanjskopolitičkom djelovanju bila usredotočena na ostvarenje međunarodnog priznanja, prilagodbu europskim standardima i integraciji u zajednicu zapadnih demokracija.

No, često se zaboravlja da se Hrvatska usporedno sa zahtjevnim procesom političke i gospodarske tranzicije, koji je bio dodatno otežan ratom i njegovim posljedicama, hvatala u koštac i s fenomenom globalizacije.

Globalizacija je kompleksan fenomen za koji nema jedinstvene definicije, a najopćenitije se može opisati kao proces ujednačavanja i standardizacije društveno-političkog života u svijetu, tj. integracije svjetske zajednice u zajednički ekonomski, financijski i društveni sustav kao izravne posljedice ubrzanoga tehnološkog razvoja i primjene novih oblika komunikacije.

Taj se fenomen u širim razmjerima počeo manifestirati krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošloga stoljeća, kada se u nekim krugovima percipirao samo kao prijetnja nacionalnoj državi i nacionalnim interesima.

Poimanje globalizacije kao prijetnje bilo je u prvom redu povezano s neizvjesnošću prilagodbe novim okolnostima.

Danas više nema države koja je imuna na učinke globalizacije. I svaka je nakon početnog nesnalaženja taj fenomen svjetskih razmjera već pokušala na ovaj ili onaj način okrenuti i u svoju korist. U početku se to uglavnom svodilo na puku zaštitu nacionalnih resursa, vrijednosti i vitalnih državnih interesa.

Međutim, u gotovo dva desetljeća u kojima smo suočeni s globalizacijom postalo je jasno da nijedna država pojedinačno nije u stanju odgovoriti na izazove s kojima je suočena.

Postalo je jasno da samo sudjelovanjem u globalnim inicijativama i međunarodnim integracijama raspoložemo potrebnom političkom, gospodarskom i vojnom težinom za savladavanje izazova koji su pred nama.

I, što je podjednako važno, da samo u tim okvirima možemo maksimirati koristi globalizacije.

Svijet današnjice nikada se nije činio povezanijim. Nikada prije nisu se otvarale tako velike mogućnosti tako velikom broju ljudi.

No, unatoč tome taj je svijet još uvijek nepregledan, kompleksan, pa i opasan.

Nakon pada Berlinskog zida, kojim je obilježen i kraj hladnoga rata, euforično se najavljivao „kraj povijesti“ – kao što je glasio naslov svjetskog best-sellera Francisa Fukuyame. Odnosno, polazilo se od pretpostavke da će se zapadna liberalna demokracija nametnuti kao državni i društveni model i proširiti diljem svijeta.

Međutim, aktualne prilike u svijetu dokaz su da su takve optimistične prognoze bile preuranjene.

Umjesto s „krajem povijesti“, suočeni smo s tektonskim pomacima u raspodjeli gospodarske i političke moći i utjecaja.

Jedna od posljedica tih pomaka jest aktualizacija nekih gotovo zaboravljenih sukoba – čiji uzroci u većini slučajeva sežu daleko u prošlost. Gruzija je najaktualniji primjer. A najpoznatiji je svakako onaj na Bliskom istoku.

A ako je točno da u globaliziranom svijetu više nema udaljenih svjetskih regija, onda ne možemo biti ravnodušni prema sukobima koji tinjaju ili su se već rasplamsali – neovisno o tome koliko su nam blizu ili daleko. Jer svaki takav sukob može imati izravne posljedice za međunarodnu, pa tako i našu vlastitu sigurnost.

I zato je važno da i zemlja poput Hrvatske u Čadu, u Afganistanu ili u Zapadnoj Sahari daje svoj doprinos očuvanju svjetskog mira i sigurnosti.

Osim što se to od Hrvatske s obzirom na njezinu današnju vanjskopolitičku poziciju na neki način i očekuje, to je ujedno i naš interes.

I zato ćemo kroz VS UN-a, kroz mirovne misije i kroz sudjelovanje u multilateralnim organizacijama i inicijativama nastaviti davati doprinos svjetskom miru i sigurnosti.

Ponavljam – to je naš interes!

Dame i gospodo,

kao što je kraj hladnog rata označio početak nove globalne ere, tako je teroristički napad na Ameriku (11. rujna 2001.) nagovijestio početak promjena u sigurnosnoj i vojnoj slici svijeta.

Današnji je svijet sve samo ne miran suživot različitih vjerskih i kulturnih zajednica. Svjedoci smo brojnih tenzija i kriza, pa i toga da na neke krize svijet jednostavno još nema odgovora. Zato se upravo sprječavanje konfronta-

cija različitih ideologija, vjera, nacija i političkih sustava s pravom smatra jednim od najvećih izazova našeg vremena.

No, moderni svijet istovremeno je suočen s još nekoliko velikih izazova.

To su: sigurnosni i vojni, gospodarski i financijski, energetska i klimatski, demografski i migracijski.

Sigurnosni i vojni izazovi

Utrka u naoružanju i razoružanje – pojmovi koje inače povezujemo s drugim vremenima – onima kada su svjetske sile nakon pregovora u Beču i Rejkjaviku potpisale Završni akt u Helsinkiju, nažalost ni danas ne gube na važnosti.

Naprotiv, opasnost od širenja oružja za masovno uništenje i dalje je jedna od najvažnijih tema svjetske politike.

Svjedoci smo da se od kraja hladnoga rata do danas broj zemalja koje su u stanju izraditi i upotrijebiti nuklearno oružje nije smanjio nego povećao.

Razvoj nuklearne tehnologije nailazi na pojačan interes upravo u onim državama koje nisu potpisnice međunarodnih ugovora i konvencija.

A to povećava opasnost da tehnologiju kojom raspolažu, osim u civilne, koriste i u vojne svrhe.

Iz svega navedenoga proizlazi i najveće zlo modernoga svijeta – terorizam.

Pritom je još uvijek aktualna rasprava o zabrani uporabe kazetnog naoružanja i mina.

A posljednjih mjeseci i dana s velikom pozornošću pratimo vijesti o postavljanju antiraketnih štitova (američkog i ruskog) u Europi.

Sve to nameće potrebu jačanja postojećih međunarodnih mehanizama da bi se izbjegla ponovna utrka u naoružanju.

Gospodarski i financijski izazovi

Nadalje, aktualnu gospodarsku i financijsku krizu isto tako možemo smatrati nagovještajem nove paradigme u svjetskoj ekonomiji i financijskom poslovanju.

U prilog tome ne ide samo podatak da potres na američkoj burzi danas u jednakoj mjeri pogađa burze u Europi i Aziji – zbog čega se upravo povela rasprava o potrebi reforme globalnog financijskog sustava, odnosno reviziji modela Bretton Woodsa koji je dominirao svjetskim tržištem kapitala od kraja Drugog svjetskog rata – nego i činjenica da je sve više novih sila koje traže svoje mjesto na svjetskoj pozornici.

Rusija se uvjerljivo i odlučno već vratila na svjetsku pozornicu. A ako Kina nastavi rasti kao dosada, njezino će gospodarstvo već 2050. biti dvostruko veće od američkog. Tu su i druge zemlje na pragu industrijskog razvoja, poput Indije i Brazila.

Možda je zanimljivo spomenuti da već danas 61 od 500 najvećih svjetskih poduzeća potječe iz jedne od zemalja na pragu industrijskoga razvoja.

Energetska sigurnost i klimatske promjene

U ovom kontekstu bih se htio posebno osvrnuti na energetska sigurnost i opskrbu energentima kao i klimatske promjene.

Posljednjih mjeseci upravo su ta pitanja vrlo aktualna.

Ovisnost Europe i zemalja o kojima sam upravo govorio o uvozu energenata iz srednjeg istoka i Rusije dovela je do natjecanja za najpovoljnija prometna i strateška rješenja, pa tako danas postoje razni konkurentni projekti izgradnje naftovoda i plinovoda. Većina potencijalnih naftovoda i plinovoda trebala bi prolaziti kroz Jugoistočnu Europu, uključujući i Hrvatsku.

Hrvatska je, kao i ostatak Europe, suočena s istim izazovima, ponajviše s kontinuiranim rastom energetske potražnje te ovisnošću o uvozu nafte i plina. Zemljopisni položaj Hrvatske na spoju Podunavlja, Jadrana i Jugoistočne Europe otvara velike mogućnosti za razvoj suradnje s europskim prostorom i umrežavanje u svjetske, a posebice u jugoistočne i mediteranske te euroazijske, energetske tokove.

I zato je naš cilj energetske projektima, koji su komplementarni Europskoj energetske strategiji, pridonijeti ukupnom jačanju energetske politike EU. Tim ciljem rukovodili smo se i pri izradi Strategije energetskog razvoja RH.

Aktualna rasprava o smanjenju energetske ovisnosti potisnula je podjednako važno pitanje – ono o zaštiti od klimatskih promjena – u drugi plan.

Još prije samo dvije godine, kada je objavljeno tzv. Sternovo izvješće (Stern report), klimatske su promjene dominirale u svim političkim raspravama. Spomenuto izvješće podiglo je svijest o tome da očuvanje ugroženog okoliša zahtijeva solidarno rješenje i da je sprječavanje posljedica klimatskih promjena od presudnog značaja za sprječavanje novih prijetnji za mir i sigurnost u svijetu.

A kad to kažem, onda prije svega mislim na to da su već danas u Africi, na Bliskom istoku, u Srednjoj Aziji ili južnom Kavkazu – posljedice klimatskih promjena potencijalno izvorište novih sukoba.

Ponajprije zbog otežanog pristupa raspoloživim resursima (posebno vodi) i njihove sve teže pravedne raspodjele. Zbog toga se traže novi modeli i mjere

kojima će se osigurati bolja zaštita okoliša, a da se pritom ne dovede u pitanje održivi gospodarski razvoj.

Mjere za zaštitu od klimatskih promjena, o kojima se upravo vode intenzivni pregovori, trebale bi globalno zatopljanje ograničiti na 2 stupnja.

Pretpostavka za to jest smanjenje emisije stakleničkih plinova (za 20% do 2020. godine, odnosno čak 30% ukoliko se o tome postigne dogovor na međunarodnoj razini) i povećanje udjela obnovljivih izvora energije (na 20% ukupne potrošnje energije, a biogoriva na 10%).

Dogovor o pridržavanju ovih mjera ovisit će, s jedne strane, o mogućnostima pojedinih zemalja da ispune postavljene ciljeve i očuvanju konkurentnosti njihovih tržišta, s druge strane.

Ukratko, radi se o vanjskopolitičkim izazovima koji zahtijevaju zajednički pristup i zajedničke odgovore i koji – to želim posebno naglasiti – zbog aktualne krize svjetskog financijskog tržišta, nipošto ne bi smjeli dospjeti u drugi plan.

Ističem to zato što se radi o pitanjima koja, uz velike troškove i ulaganja, otvaraju i velike mogućnosti za gospodarski rast i razvoj. Prema istraživanju koje je provela Međunarodna organizacija rada, samo će investicije u sektor obnovljivih izvora energije u sljedećih 20-ak godina porasti na 630 milijardi dolara, a taj bi iznos, prema procjenama stručnjaka, generirao otvaranje barem 20 milijuna novih radnih mjesta. A kad je riječ o Hrvatskoj, samo se korist od Paneuropskog naftovoda procjenjuje na iznos između 1,3 i 2,2 milijarde dolara.

Riječ je, dakle, o područjima koja bi mogla pridonijeti znatnom jačanju Hrvatske i europske konkurentnosti.

Jedan od izazova svakako će biti da se – unatoč strogim propisima o ograničavanju emisije stakleničkih plinova i dodatnih troškova koji time nastaju za industriju – spriječi premještanje proizvodnih kapaciteta u zemlje s manjom razinom ekološke zaštite. U tom će pogledu od posebne važnosti biti prihvaćanje ambicioznih ciljeva Europske unije na globalnoj razini. A za to će biti presudan ishod pregovora o tzv. postkyotskom režimu.

Demografski trendovi i migracije

Dame i gospodo,

govoreći o globalnim izazovima, želio bih se osvrnuti i na još jedno važno pitanje – a to je međusobna povezanost aktualnih demografskih trendova i migracija.

Rekao sam da neki globalni fenomeni – iako veliki izazovi – otvaraju šanse za rast i razvoj, no neki drugi predstavljaju ozbiljnu prijetnju društvenom i gospodarskom razvitku.

Starenje stanovništva i negativni demografski trendovi upravo su takva prijetnja. Njome su u podjednakoj mjeri pogođene Europska unija i Hrvatska.

Udio radno sposobnog stanovništva u ukupnom stanovništvu kontinuirano se smanjuje i već je danas izvjesno da će pad nataliteta i demografsko starenje bitno promijeniti stanje na europskom, pa tako i hrvatskom tržištu rada. Mjere poput prilagodbe strukturnih politika, obrazovnog sustava i politike zapošljavanja s ciljem produljenja vijeka radno sposobnog stanovništva mogu kratkoročno ublažiti, ali dugoročno ne mogu spriječiti sve posljedice ovakvih demografskih pokazatelja.

Pretpostavka je da će se već 2035. godine europska populacija početi smanjivati. Slično je i s Hrvatskom, koja je već suočena s trendom kontinuiranog smanjenja broja stanovnika! Zbog toga se i u Europskoj uniji i u Hrvatskoj očekuje rast migracijskih kretanja.

Izazovi koji iz toga proizlaze višestruki su: dok se, s jedne strane, nameće potreba za selektivnom imigracijom kako bi tržište rada moglo pratiti gospodarski rast i povećanje izravnih stranih ulaganja, drugi je prioritet sprječavanje „odljeva mozgova“ i nezakonitih migracija.

Nema sumnje, uza sva već spomenuta pitanja, upravljanje migracijama i demografskim trendovima bit će ključno za uspješno suočavanje s posljedicama globalizacije.

No, tek ako svemu tome dodamo izazove kao što su rast cijena poljoprivrednih proizvoda, koji dodatno otežava borbu protiv gladi, suzbijanje pandemija poput AIDS-a, povećanje jaza između bogatih i siromašnih ili samu činjenicu da se Europska unija, NATO i UN i sami nalaze u postupku prilagodbe novim svjetskim okolnostima – tek tada dobivamo ukupnu sliku posljedica globalizacije s kojima se upravo suočavamo.

IZAZOVI ZA HRVATSKU VANJSKU POLITIKU

Uzimajući sve to u obzir, s pouzdanošću možemo reći da će upravljanje učincima globalizacije biti okosnica političkoga djelovanja Washingtona, Moskve, Pekinga, Pariza, Londona i Berlina – na posljetku i Zagreba u 21. stoljeću.

To znači da se već danas moramo pitati – što je to što pokreće svijet u kojem živimo i kako će taj svijet izgledati sutra? I koji će čimbenici utjecati na njegov daljnji razvoj?

Dimenzije i brzinu promjena s kojima smo danas suočeni ponekad doista nije lako pratiti. Još ih je teže shvatiti i na njih pronaći prikladne odgovore.

No, složiti ćete se sa mnom da naš odgovor na trenutne prilike u svijetu ne može i ne smije biti izolacija. Već je danas i zemlja poput Hrvatske toliko

„umrežena“ sa svojim susjedima, Europom i ostatkom svijeta da to nije i ne može biti naša opcija.

Naprotiv, naš cilj mora biti da sposobnošću predviđanja i odlučnošću odgovaramo na izazove današnjice. A to znači da trebamo voditi odgovornu vanjsku politiku koja će našu državu i društvo, nakon integracije u euroatlantske strukture, uspješno uvesti u sljedeću fazu – fazu u kojoj ćemo djelovati kao saveznik i partner zemalja članica **EU i NATO-a** koji na taj način pokušava pronaći odgovore na izazove današnjice i sutrašnjice – i to kroz dijalog i suradnju.

Voditi odgovornu vanjsku politiku, dakle, znači voditi politiku koja će brinuti o nacionalnim interesima, ali i pridonositi zajedničkom rješavanju problema.

Pritom će od presudne važnosti biti ne odgovarati na aktualne izazove starim načinima razmišljanja. Svoj način razmišljanja, rada i odlučivanja moramo kontinuirano prilagođavati novim okolnostima. Jer globalizacija je i pitanje stava, filozofije, načela kojima ćemo rješavati probleme i zadaće koje su pred nama.

Danas je jasno da je za suočavanje sa svim pitanjima, o kojima sam upravo govorio, nužan i novi pristup. Za Hrvatsku to znači da će, uz jačanje odnosa sa SAD-om i drugim velikim državama, nakon ulaska u EU i NATO, unutar tih integracija morati tražiti i neka nova partnerstva i savezništva kako bi zaštitila svoje nacionalne interese. A to će podrazumijevati i uspostavu nove, efikasnije strukture odlučivanja unutar naše države.

Sve je to velik izazov za našu vanjsku politiku!

No, iako je pred nama velik posao da bismo se uspješno uhvatili u koštac s promijenjenim okolnostima u svjetskoj politici, u pojedinim segmentima svojih vanjskopolitičkih aktivnosti Hrvatska je već napravila velik iskorak.

Osim što je u relativno kratkom roku od zemlje u koju su bile upućivane mirovne misije postala zemlja koja sudjeluje u mirovnim misijama diljem svijeta, Hrvatska kontinuirano jača svoje multilateralne aktivnosti – u Vijeću Europe, Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju ili Svjetskoj trgovinskoj organizaciji – da spomenem samo neke.

U svim tim organizacijama Hrvatska već pridonosi rješavanju aktualnih svjetskih pitanja i kriza. Svoje iskustvo i ekspertizu, u suočavanju s posljedicama rata te preusmjeravanju zemlje na put mira, pomirbe i razvoja, već uspješno primjenjujemo u svim svojim multilateralnim aktivnostima.

Hrvatska je isto tako od zemlje koja je primala pomoć međunarodne zajednice u međuvremenu postala zemlja koja takvu pomoć pruža. Temeljem svojih iskustava s razvojnom pomoći nastojimo senzibilizirati međunarodnu zajednicu da ona mora biti u većoj mjeri usmjerena na stvarne potrebe ljudi.

Upozoravamo na to da se, u okvirima postojeće razvojne pomoći, može i treba postići veća učinkovitost, ali da isto tako treba razmišljati o inovativnim izvorima financiranja.

Dame i gospodo,

uz iznalaženje djelotvornog i učinkovitog odgovora na sigurnosne izazove, cilj našeg vanjskopolitičkog djelovanja isto tako mora biti stvaranje pretpostavki koje će što je moguće većem broju naših građana omogućiti da koriste prednosti i mogućnosti tehnoloških inovacija, komunikacijske revolucije, pa i mogućnosti koje se otvaraju na novim rastućim tržištima.

Ukratko, pretpostavke da naša zemlja i društvo što bolje koriste prednosti globalnoga razvoja.

Stoga vanjska politika mora biti u izravnoj funkciji unutarnjeg razvoja naše zemlje i društva.

To, drugim riječima, znači da, uz osiguranje mira, sigurnosti i stabilnosti, vanjska politika mora otvarati mogućnosti za održiv i stabilan gospodarski rast naše zemlje i na taj način izravno pridonositi rastu standarda i boljem životu svih naših građana.

Zato smo značajan dio svoje vanjskopolitičke aktivnosti već usmjerili na jaču promociju izvoznih mogućnosti naših poduzetnika i pružanje individualne podrške našim izvoznicima i investitorima u širenju njihova poslovanja i ostvarenju poslovnih interesa na stranim tržištima. A to će, u pojedinim slučajevima, značiti i otvaranje diplomatskih predstavništava tamo gdje naši gospodarstvenici za to pokažu poseban interes.

HRVATSKA – EU I NATO

Dame i gospodo,

u uvjetima globalizacije za zemlju veličine i snage RH najbolje je rješenje upravo članstvo u EU i NATO-u.

Članstvo u euroatlantskoj zajednici nije nam važno samo zbog općepoznate činjenice da Hrvatska oduvijek – povijesno, civilizacijski, kulturološki i vrijednosno – pripada zajednici zapadnih demokracija.

Članstvo u EU i NATO-u pitanje je od kapitalnog značenja upravo zbog toga što Hrvatska dijeli iste one vrijednosti na kojima su te asocijacije utemeljene: to su sloboda, demokracija, pravna država, poštivanje prava čovjeka, jednakost, slobodno tržišno gospodarstvo...

Zato svoje opredjeljenje prema članstvu u Europskoj uniji i NATO-u smatramo logičnim nastavkom dosadašnjeg političkog, gospodarskog i društvenog razvoja naše zemlje.

Za Hrvatsku je ulazak u euroatlantsku zajednicu ujedno i pitanje jasnog opredjeljenja prema boljem životu njezinih građana. Gospodarski rast, mir, sigurnost i stabilnost, pristup fondovima EU, smanjenje izdataka za obranu, mobilnost ljudi u procesu obrazovanja, bolje poslovne mogućnosti, rast stranih ulaganja, ravnoteža prava i obveza te sudjelovanje u postupku donošenja odluka – sve su to prednosti članstva koje u konačnici vode boljem životnom standardu naših građana.

Na dosadašnjem putu integracije naše zemlje u NATO i EU uspješno smo savladali mnoge prepreke, proveli brojne reforme i dostigli visoku razinu pripremljenosti za članstvo. Ipak, na završnici puta – osobito one za članstvo u EU – pred nama je još nekolicina izazova koje moramo savladati.

Dobili smo okvir za završetak pregovora u iznimno teškim okolnostima – da spomenem samo tri elementa: 1. zamor od proširenja, 2. Lisabonski ugovor i 3. financijska kriza.

Kao što Vam je poznato, problem uspostavljanja nove institucionalne arhitekture EU još je uvijek aktualan. Europska unija započela je raspravu o novom institucionalnom uređenju još prije prošlog proširenja kako bi se osigurao nesmetani ulazak novih država članica i pritom održala učinkovitost njezina djelovanja.

Potreba pronalazaženja odgovarajućeg institucionalnog rješenja nije proizašla samo iz proširenja, nego i iz samog razvoja europske integracije, koja je godinama jačala i dobivala novu dimenziju. Proširenje Unije htjelo se popratiti i njezinim političkim „produblivanjem“. Zapravo možemo reći da je od tada ovo pitanje dominiralo u svim političkim raspravama vezanim za budućnost EU – od Konvencije o budućnosti Europe pa sve do Lisabonskog ugovora.

Europska unija novim se institucionalnim rješenjima htjela prilagoditi i promjenama u međunarodnim odnosima u 21. stoljeću te osigurati svoje učinkovito djelovanje na „međunarodnoj pozornici“. Lisabonskim ugovorom stvorene su pretpostavke za sve to.

Kao što Vam je poznato, izazov ostaje dovršetak njegove ratifikacije – osobito nakon negativnoga referenduma o Lisabonskom ugovoru u Irskoj.

Mi smo uvjereni da će Europska unija, kao i toliko puta prije u svojoj povijesti, pronaći adekvatno rješenje za izlaz iz situacije u kojoj se našla nakon irskog referenduma i da to neće biti prepreka našem ulasku u EU. Uz vijest o tome da se ratifikacija Lisabonskog ugovora nastavlja – (Češka ga namjerava ratificirati najkasnije u prvom tromjesečju 2009. godine) – razlog za optimizam daje nam i činjenica da referendum u Irskoj nije bio izraz zadržke prema daljnjem proširenju EU, pa tako ni integraciji Hrvatske u EU.

Naprotiv, prema istraživanju javnoga mnijenja u svih 27 članica EU, članstvo Hrvatske u EU podržava većina europskih građana.

Razlog što raspletu situacije vezano uz Lisabonski ugovor pridajemo posebnu pažnju manje je dakle vezan uz eventualne reperkusije po članstvo naše zemlje u EU – jer postoje jasne naznake da Hrvatska u tom pogledu može biti dio rješenja.

Ona u većoj mjeri proizlazi iz toga što će Hrvatska u okviru pristupnih pregovora dogovarati svoje sudjelovanje u radu europskih institucija (u sklopu poglavlja 34. „Institucije“) i pritom treba izboriti status, koji će biti proporcionalan našoj objektivnoj snazi i mogućnostima.

Ona proizlazi i iz toga što je Lisabonskim ugovorom, među ostalim, predviđena uspostava europske službe vanjskih poslova za koju se kao buduća članica već sada moramo početi pripremati.

I na posljetku, naš interes za Lisabonski ugovor proizlazi iz toga što je on važan ne samo za Hrvatsku, već i za ostale kandidate i potencijalne kandidate za članstvo, tj. države procesa stabilizacije i pridruživanja.

Kad je riječ o dovršetku unutarnjih reformi, u razdoblju koje je pred nama cilj nam je provesti i one najzahtjevnije reforme – a to su restrukturiranje brodogradnje, borba protiv korupcije i organiziranog kriminala te reforma pravosuđa i javne uprave.

Riječ je o strateškim odlukama i reformama i priznajem da one nisu jednostavne.

No, želim jasno istaknuti da bismo te odluke ionako donijeli u interesu sebe samih. Na te nas odluke, dakle, ne tjera Bruxelles, već vlastiti izbor, potreba uključivanja u globalne tijekove o kojima sam upravo govorio, stvaranje povoljne poduzetničke i investicijske klime i društva utemeljenog na gospodarstvu znanja. Članstvo u EU stoga je samo dodatan „vjetar u leđa“ unutarnjim promjenama koje bismo ionako proveli.

No, upravo se na prošloj Međuvladinoj konferenciji o pristupanju pokazalo da za uspješan dovršetak naših pregovora u predviđenom roku ipak ne ovisi sve o nama, nego i o rješavanju otvorenih pitanja sa zemljama članicama. Ovdje mislim na neriješena granična pitanja sa Slovenijom, koja nisu predmet naših pristupnih pregovora, ali ipak utječu na ukupnu dinamiku našeg pristupnog procesa.

Hrvatska je otvorena granična pitanja sa Slovenijom spremna rješavati u duhu dobrosusjedstva i pred međunarodnim pravosudnim tijelom, kako je to i inicirano Bledskim dogovorom premijera Sanadera i Janše. A ja ću ovdje još jednom ponoviti da Hrvatska svojim dokumentima u pregovorima ne prejudicira granicu na moru.

Naprotiv, to smo pitanje povjerali dvama povjerenstvima: Mješovitom hrvatsko-slovenskom povjerenstvu za pripremu okvira o podnošenju spora oko razgraničenja RH i RS pred međunarodno tijelo i Mješovitom hrvatsko-slo-

venskom povjerenstvu za utvrđivanje neusuglašenih točaka na granici između RH i RS, čiji rad podržavamo.

A kako su na prvim formalnim sastancima povjerenstava iznesena početna stajališta o rješavanju otvorenih graničnih pitanja, vjerujemo da će s novom vladom u Sloveniji biti moguće postići i konačni dogovor o tome kojem ih međunarodnom pravosudnom tijelu povjeriti na rješavanje.

Još jednom ponavljam, radi se o bilateralnom pitanju koje ne može biti razlog za blokadu u pristupnim pregovorima.

Prilikom jačanja naših odnosa s članicama EU i stvaranje pozitivnijeg ozračja koje bi moglo biti poticajno za rješavanje ovakvih, ali i mnogih drugih, pitanja vezanih uz Jadran otvara nam sudjelovanje u novoj strategiji EU za mediteranski prostor, tzv. Uniji za Mediteran.

Kao članica Unije za Mediteran Hrvatska je uključena u pronalaženje odgovora na izazove mediteranskoga prostora kroz realizaciju važnih projekata – kao što je izgradnja pomorskih putova, zaštita morskog okoliša, učinkovitije korištenje obnovljivih izvora energije ili jačanje malog i srednjeg poduzetništva.

Sudjelovanjem u Uniji za Mediteran dobivamo priliku da se jače profiliramo kao mediteranska zemlja, steknemo nove spoznaje i – kao što sam već istaknuo – uspostavimo nova partnerstva za rješavanje pitanja od zajedničkog interesa.

HRVATSKA I JUGOISTOČNA EUROPA

Dame i gospodo,

u dosadašnjem dijelu svog izlaganja govorio sam o tome koji su izazovi pred nama i u kojim područjima Hrvatska već usko surađuje s međunarodnom zajednicom.

No, u jednom segmentu naše vanjske politike – onom koji se odnosi na naše susjedstvo – Hrvatska ima ulogu predvodnika i primjera. Tu međunarodna zajednica već niz godina usko surađuje s Hrvatskom kao pouzdanim i odgovornim partnerom.

Naše iskustvo, znanje i savjeti našim su partnerima i saveznicima od velike pomoći ne samo u daljnjoj stabilizaciji, nego i očuvanju euroatlantske perspektive i napretku integracijskog procesa u svim zemljama Jugoistočne Europe.

Hrvatska je na putu euroatlantske integracije najdalje odmakla. Ona je za ostale zemlje u regiji primjer da se odlučna reformrska politika isplati i da je najbolji jamac za napredak na integracijskom putu.

Države Jugoistočne Europe čine prostor koji je geografski okružen članicama EU. Politička nestabilnost u Jugoistočnoj Europi stoga znači nestabilnost za cijeli kontinent. A upravo je za trajan mir i stabilnost ovih prostora od najveće važnosti da cijela regija što prije postane dijelom euroatlantske zajednice.

Dva su čimbenika za to od posebne važnosti: održanje perspektive članstva i jačanje suradnje s JIE na svim razinama.

I zato naša iskustva prenosimo i dijelimo – u bilateralnoj suradnji s pojedinim državama regije i u suradnji s međunarodnom zajednicom. Na istoj toj osnovi nastojimo pronaći rješenje za otvorena bilateralna pitanja.

Uz prijenos iskustava, Hrvatska, kao što sam rekao, nudi prijedloge i rješenja kako bi svojim susjedima pomogla da što prije savladaju zahtjevan put integracije u euroatlantske strukture koji je još pred njima.

Primjer za to značajan je doprinos Hrvatske u razvoju Procesu za suradnju u Jugoistočnoj Europi koji je preuzeo zadaće Pakta stabilnosti za JIE.

Utemeljeno je Vijeće za regionalnu suradnju sa sjedištem u Sarajevu, a visokorangirani hrvatski diplomat imenovan je njegovim glavnim tajnikom. Od presudne je važnosti bilo i naše zalaganje za proširenje CEFTA-e na sve zemlje JIE (neovisno o tome jesu li prije toga ispunile uvjet članstva u WTO-u). Nedavno smo isto tako suinicirali pozivanje Bosne i Hercegovina i Crne Gore u članstvo u Američko-jadranskoj povelji.

Činimo to zato što smo unatoč napretku koji je ostvaren u regiji svjedoci da je Makedonija zbog prijepora o imenu s Grčkom doživjela zastoje na svom integracijskom putu, da je priznanje neovisnoga Kosova novi sigurnosni izazov za Jugoistočnu Europu, a razlog za zabrinutost nesumnjivo nam daje i aktualno stanje u Bosni i Hercegovini.

Zbog toga u našim kontaktima s predstavnicima međunarodne zajednice uporno ukazujemo na potrebu vraćanja pozornosti na BiH. Činimo to jer je iz svega o čemu sam prije govorio evidentno da je interes međunarodne zajednice danas u većoj mjeri usmjeren na druge regije i dijelove svijeta. U tim okolnostima ponekad se ispušta iz vida da upravo u našem susjedstvu još uvijek ima neriješenih pitanja koja zahtijevaju pažnju i pomoć međunarodne zajednice.

Kad je riječ o BiH, među predstavnicima triju konstitutivnih naroda nema konsenzusa o budućnosti te zemlje. 13 godina nakon što je potpisan Daytonski sporazum postalo je jasno da je on zaustavio rat, ali da on u svojoj sadašnjoj formi nije dovoljna osnova za daljnji razvoj i funkcioniranje BiH. Stoga podržavam sva rješenja do kojih će se doći dogovorom sva tri konstitutivna naroda. Stav Hrvatske jasan je i nedvosmislen: podržavamo suverenitet i teritorijalni integritet BiH, podržavamo konstitutivnost i jednakopravnost sva

tri naroda, podržavamo ona rješenja koja će osigurati da institucije BiH efikasno funkcioniraju kao i rješenja koja će osigurati europsku budućnost BiH.

Posebnu pažnju, dakako, posvećujemo zaštiti prava Hrvata u BiH, što je ne samo naša ustavna obveza, nego i obveza koja proizlazi iz Daytonskoga sporazuma. Isto vrijedi i za zaštitu prava Hrvata u ostalim zemljama JIE.

S jednakom pozornošću s kojom, dakle, pratimo stanje u BiH, pristupamo i našim odnosima s ostalim državama u regiji.

Svjesni smo da su naši odnosi sa Srbijom od posebne važnosti za stabilnost Jugoistočne Europe. Pozdravljamo i podržavamo europsko opredjeljenje nove Vlade i činjenicu da je s potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju učinjen prvi važan korak prema europskoj budućnosti Srbije. S novom Vladom želimo raditi na razvoju naših odnosa i produbljivanju dijaloga o otvorenim pitanjima.

I očekujemo da teška nacionalna trauma gubitka Kosova novu Vladu Srbije ubuduće neće sprječavati u tome da zauzme konstruktivan stav u odnosima s Hrvatskom.

Zato nam je teško shvatljivo i neprihvatljivo svako izvrtnje povijesnih činjenica i optuživanje Hrvatske. Gledamo u budućnost, ali jako dobro znamo tko je bio agresor, od kuda je krenuo rat. Ako želi naprijed, Srbija se mora suočiti s naslijeđem Miloševićeva režima. To je jedini ispravan put i bitna sastavnica svake pomirbe i zdravog temelja za razvijanje dobrosusjedskih odnosa.

Kad je riječ o Kosovu, Hrvatska će nastaviti s doprinosom njegovoj stabilizaciji te poduprijeti i pomoći njegov gospodarski razvoj i put integracije u EU.

Važna poveznica između Zagreba i Prištine bit će naše Veleposlanstvo, koje tamo uskoro otvaramo.

Hrvatska njeguje dobre i prijateljske odnose i s ostalim zemljama Jugoistočne Europe – Makedonijom, Albanijom i Crnom Gorom. Odnosi sa spomenutim državama takvi su da u njima ili nema otvorenih pitanja ili se ona koja su još otvorena rješavaju na konstruktivan način.

Svjesni smo isto tako da je za napredak cijele regije na integracijskom putu uz pomoć u ispunjavanju kriterija za članstvo i jačanje regionalne suradnje u podjednakoj mjeri važno promicati gospodarsku suradnju. Hrvatska i u tom pogledu nastoji dati maksimalan doprinos sa svoje strane. Sve većom prisutnošću naših poduzetnika u regiji i tako što Hrvatska mnogim međunarodnim tvrtkama već danas otvara vrata prema tržištima Jugoistočne Europe.

Moje je čvrsto uvjerenje da jačanje gospodarske suradnje može biti od velike pomoći ne samo za daljnji razvoj i napredak regije na integracijskom putu, nego i u prevladavanju teškoga bremena prošlosti na ovim prostorima.

Europska unija, koja je stasala na krhotinama Drugoga svjetskog rata, upravo je za to najbolji primjer.

A kad sam već spomenuo Drugi svjetski rat, ne bih želio propustiti spomenuti da upravo danas, 11. studenoga, u 11.00 sati svijet obilježava kraj Prvoga svjetskoga rata.

Znamo da se početak obaju ratova svjetskih razmjera povezuje s prostorom koji nas okružuje.

I zato se doista nadamo da će 2009. godina – uz godinu dovršetka naših pristupnih pregovora s EU i ulaska Hrvatske u punopravno članstvo NATO-a – biti i godina Jugoistočne Europe, godina u kojoj će se ubrzati put JIE prema članstvu u EU, kao što je to nedavno i najavio povjerenik za proširenje EU Olli Rehn.

To je naš interes. Jer *samo trajna stabilnost i prosperitet regije jamči i trajnu stabilnost i prosperitet RH.*

I zaključno,

Hrvatska je ušla u vrlo dinamično, važno razdoblje u kojem su naši primarni vanjskopolitički ciljevi – dovršetak pristupnih pregovora s EU, ulazak u članstvo NATO-a, djelovanje u Vijeću sigurnosti te nastavak brojnih aktivnosti na regionalnom i multilateralnom polju.

Ali i daljnja prilagodba globalnim izazovima.

Za ostvarenje tih ciljeva, ma koliko se oni činili izazovnima i zahtjevnima, Hrvatska ima dovoljno odlučnosti, snage i znanja.

Zahvaljujem na pozornosti!

Summary

Croatia – Global Challenges to Foreign Policy

The author, Gordan Jandroković, Minister of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Croatia, is presenting the basic points of reference of the foreign policy of the Republic of Croatia in the time of globalisation. He pays special attention to the admission of the Republic of Croatia to the European Union and NATO, the leading role of Croatia in Southeast Europe and its membership of the UN Security Council, the way Croatia tackles the challenges of globalisation, the strengthening of its relations with the great nations of the world and the worldwide promotion of the economic interests of Croatia.

The author presented the content of the article before the Scientific Council for Human Rights and Peace of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Zagreb on November 11, 2008.

Keywords: Croatia, foreign policy, Euroatlantic integration, Southeast Europe, globalisation.